

УДК 739.2

Триколенко Софія Тарасівна

кандидат мистецтвознавства
Національний авіаційний університет
доцент кафедри основ архітектури,
дизайну та містобудування
ORCID: 0000-0003-2766-8345
baronessainred@gothic.com.ua

КОРАЛИ В УКРАЇНСЬКОМУ ЮВЕЛІРНОМУ МИСТЕЦТВІ – ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

Мета дослідження полягає у визначенні основних тенденцій використання коралів у ювелірному мистецтві. Проводиться аналіз історичних умов появи коралів на території України, поступового входження їх в культурну традицію. Розглядаються міфологічні засади, що сприяли швидкому розповсюдженню коралів серед всіх верств населення України загалом та селянства зокрема. Аналізуються регіональні особливості носіння коралів, сформовані на вже наявних принципах оздоблення одягу. Наводяться приклади літературних й мистецьких творів, що представляють корали. На базі історично сформованої вітчизняної та західно-європейської традиції розглянуто особливості використання коралів у сучасному ювелірному мистецтві, зокрема, еволюції художніх форм класичних згард й намист та появи новітніх форм прикрас. Наводяться приклади виробів ювелірних майстерень та самостійних митців, які використовують корали для створення прикрас. Розглянуто найпопулярніші нині форми прикрас, виконані з різних матеріалів та за різними технологіями.

Ключові слова: корали, прикраси, ювелірне мистецтво, художник, кольє, намисто, перстень, оправа.

Sofia Trykolenko

Candidate of Art Studies,
National Aviation University
Associate Professor of Department of
Foundation of Architecture, Design and
Urban Planning
ORCID: 0000-0003-2766-8345
baronessainred@gothic.com.ua

CORALS IN UKRAINIAN JEWELRY – HISTORY AND PRESENT

The purpose of the study is to identify the main trends in the use of coral in jewelry. The analysis of historical conditions of coral appearance on the territory of Ukraine, their gradual entry into the cultural tradition is carried out. The mythological principles that contributed to the rapid spread of coral among all segments of the population of Ukraine in general and the peasantry in particular are considered. The regional features of wearing corals, formed on the already existing principles of clothing decoration, are analyzed. Examples of literary and artistic works representing corals are given. On the basis of the historically formed domestic and Western European tradition, the peculiarities of the use of corals in modern jewelry art, in particular, the evolution of art forms of classical beads and necklaces and the emergence of new forms of jewelry. Examples of jewelry workshops and independent artists who use coral to create jewelry are given. The most popular forms of jewelry made of different materials and technologies are considered.

Key words: corals, jewelry, jewelry, artist, necklace, necklace, ring, frame.

ВСТУП

Значення прикрас у світовій історії неможливо переоцінити – з найдавніших давен відоме прагнення людей оздоблювати свої тіла виробами із різноманітних матеріалів: шкіри, рослин, глини, каменю, кістки... Поступово еволюція ввела в арсенал ювелірних матеріалів метали, які стали використовувати самі по собі а також комбінувати із іншими матеріалами, найчастіше – мінералами. Слід зазначити,

що прикраси з натуральних мінералів користувалися надзвичайною пошаною у всіх народів світу: їм приписувалися не лише естетичні, а й містичні, лікувальні властивості. У Давньому Єгипті почали формуватися уявлення про ті чи інші властивості мінералів та асоціації їх із певними божествами і, відповідно, сферами життя. Скіфські, сарматські а згодом слов'янські племена, що проживали на території сучасної України вшановували бурштин, який вважали втіленням життєдайного сонячного світла. З часів Київської Русі великої популярності набули перли, мода на які була запозичена із Візантії. Синтез перлів й бурштину був одним із основних поєднань у намистах аж до XV століття. Як вважається, саме у цей час популярності починає набувати порівняно новий для цієї території матеріал, який скоро стане символом українського намиста – корал. Він став одним із найшановніших матеріалів для створення прикрас, знайшовши відображення в численних творах образотворчого, літературного й поетичного мистецтва. Досліджуючи міфологічні аспекти виникнення й поширення коралових прикрас, необхідно звернути увагу на античні міфи, які по-різному трактували виникнення коралів. Зокрема, Овідій у “Метаморфозах” називає джерелом появи коралів кров Медузи Горгони, яка витікала з відрубаної Персеєм голови¹. Виготовлені із коралів обереги мали захищати від дурного ока. Вважалося, що злі духи – ларви – не зможуть завдати зла сплячій людині, яка має на собі прикраси із коралами, або якщо вони хоча б знаходяться поруч із сплячим. Лікар античних часів Педаній Діоскурид назвав корали “Морськими деревами”, та описував їхні лікувальні властивості. Вважалося, що корали можуть гірку чи солону воду зробити придатною для пиття, а також нейтралізувати дію отрути². Ця міфологічна концепція знайшла виявлення у виготовленні посуду, оздобленого коралами, іноді навіть крупними гілками.

У даній статті розглянуто історію появи коралів на території України, причини такого шанобливого ставлення до них, а також

¹ Овідій Публій Назон. Метаморфози / Публій Овідій Назон; пер. з лат. передмова та примітки А.Содомори. – К. : Дніпро, 1985. – 300 с.

² Кононенко О. Українська міфологія. Символіка / Олексій Кононенко. – Київ : Фоліо, 2017. С. 149.

пов'язані з ними історії та легенди. Історію використання коралів на території України можна простежити за творами образотворчого мистецтва – портретами, сюжетними фігуративними композиціями. Також вони знайшли відображення в літературі і музиці.

1. Становлення коралових прикрас на території України

За словами відомої дослідниці українських народних прикрас Ганни Врочанської, “У числі широко вживаних прикрас було і намисто з червоного коралу. У розмовній мові воно дістало назву “доброго”, “щирого” намиста. Корал вважали також благодійним і лікувальним”³. Однією з найдавніших згадок про корали на території України вважається “Травник – лікарський порадинок” XVI століття. В ньому сказано, що “того, хто носить коралове намисто, ніякі чари не беруть”⁴. В цей же час згадується ще одна традиційна українська прикраса, нерозривно пов'язана із коралами – дукач. Назва “дукач” походить від назви італійської монети – дукат, що свідчить про монетне походження прикраси. На Буковині монету, підвішану до низки намиста, називали салба. Вона стала своєрідним синтезом західноєвропейської традиції носіння дукатів й запозиченням із ювелірної традиції Золотої Орди, де також були популярними широкі багаторівневі намиста з коралових намистин і монет. Проте, як вважається, культура монгольських завойовників викликала відторгнення на територіях колишньої Київської Русі, тому корали не набули поширення у ті часи. Натомість у період XV – XVI століття корали потрапляють до України з іншої території – спочатку через Велике князівство Литовське, потім – через Річ Посполиту. Другий період становлення коралів проходить успішно – вони потрапляють у гардероб аристократії. Історичні джерела свідчать, що джерелом імпорту коралів на територію України стала Венеція – торгові шляхи XVI століття оновили уявлення про прикраси, замінивши сталу ще з часів Київської Русі увагу до бурштину й перлин. До тої пори саме

³ Врочинська Г.В. Українські народні жіночі прикраси XIX – початку XX століть: Моногр. / Г.В. Врочинська. – К.: Родовід, 2007. – 232 с.

⁴ Бюлов М. Травник – переклад “Hortus Sanitatis” / Микола Бюлов. – Харків: зберігається у бібліотеці Харківського університету, 1534. – 584 с.

бурштин вважається найзатребуванішим матеріалом для виготовлення прикрас. У М. Грушевського йдеться про те, що на територію Русі його почали масово завозити на початку XVI століття: “Шафарі посилали фляндські сукна і бурштин, зі Львова діставали, в промін або купном, футра, шовкові матерії й корінне – як і давнійше”⁵. Поява коралів у гардеробі аристократії та військової еліти стає доповненням до вже звичних матеріалів – бурштину й перлів. Кольори коралів, їхня форма й здатність до обробки стали одним із основних чинників, що сприяли їх закріпленню на українських землях. Варто зазначити, що корали не витіснили бурштин й перли остаточно – вони сплелися із ними у певному синтезі, утворивши вже звичний для сьогоденного українця образ жіночої прикраси із великою кількістю низок коралів, бурштину, перлин та баламуту⁶.

Проте історично корали не були широкодоступними: дальність їх видобутку, небезпека, пов’язана із доставкою формували великі ціни, і лише дуже заможні представники аристократії, козацтва й міщанства могли дозволити собі “заморські” коштовності. Основні форми, які доставляли для реалізації – оброблені циліндричні намистини різного діаметру, нанизані на нитку в однаковий ряд, або ж за принципом розширення до середини. З’являються також “колючечки” – гостроконечні намистинки, які використовують для нанизування намиста і вишивки по тканині.

Що ж спричинило любов українців до коралів? Чому матеріал, завезений здалеку, став символічним для українського населення? До розгляду запропоновано основну гіпотезу, що здається найбільш актуальною.

Колір коралів, які привозили з Венеції у XVI був червоним, оранжевим та рожевим. Саме ця кольорова палітра, як вважається,

⁵ Грушевський М.С. Життя економічне, культурне, національне 14–17 віків. Том 6 // Історія України-Руси. – К. : Наукова думка, 1995. – 680 с. – (Пам’ятки історичної думки України)

⁶ Нестеровський В.А., Триколенко С.Т. Сучасні корали та їх роль в українській культурній традиції / Нестеровський В. А., Триколенко С.Т. // Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції “Сучасні технології та особливості видобутку, обробки і використання природного каміння”. Київ, 2019. С. 14–18

першою постала перед нашими співвітчизниками в добу приналежності більшості українських земель до складу Речі Посполитої. Вплив західноєвропейської культури був значним, тому заможні громадяни прагнули наслідувати моді, популярній на території сюзерена. Ще за часів Римської імперії червона гамма вважалася ознакою аристократизму, влади та перемоги. Насичені червоні відтінки були надзвичайно дорогими, це було обумовлене складністю фарбування. За доби середньовіччя ця традиція не змінилася, були встановлені певні канони носіння кольорів. Червона гамма залишалася кольорами знаті, військової та релігійної еліти. Не виключено, що саме забарвлення коралів стало причиною їх успіху на території України. Насичені червоні низки були надзвичайно дорогими, більш бліді відтінки – порівняно дешевшими. Майже відразу поширюється традиція носіння дукачів на низках коралів: синтез двох венеціанських елементів став основою української традиції носіння прикрас. Дукачі доповнюються ажурними “бантами” із срібла або золота, інкрустованими коштовними каменями.

Під час свого переможного поступу українськими землями корали відразу ж стали темою для сакральних та містичних легенд. Вочевидь, іноді доставлялися цілі гілки коралів, які за своєю формою нагадують судинну систему. Ґрунтовних знань про природу цього дивного мінералу не існувало, тому висувалися різноманітні гіпотези, найпоширенішими з яких було рослинне походження та скам'яніла кров. У будь-якому випадку, корали стали напряду асоціюватися зі здоров'ям, при цьому, як у жінок, так і у чоловіків. Насичений червоний колір жіночого намиста та невеликих намистин, інкрустованих в чоловічі прикраси й зброю, свідчив про здоров'я власників. Якщо колір вицвітав, вважалося, що життя покидає людину. Для військових вицвітання або ж втрата коралів означала скору загибель. Одним із поширених військових забобонів було також повір'я про те, що корали, прикладені до рани, здатні її загоїти. Також фігурує віра в сакральну захисну функцію коралів – у вже згаданому “Травнику” їх називають оберегом від злих чар та лихого ока. Термін “добре намисто” зумовлений також обставинами придбання коралів: чоловіки дарували низки намиста своїм

дружинам та нареченим, матері передавали їх у спадок дочкам. Таким чином родинна традиція формувала своєрідне ставлення до коралів, як до оберегів⁷. Розірване намисто вважали поганою прикметою, що символізувала наближення біди.

XVII століття позначилося розвитком козацтва та вибухом національно-визвольної боротьби, яка вилилася у Національну Визвольну війну 1648 – 1657 років. Розграбування панських маєтків козаками або ж кріпаками стає буденною справою. В цей час корали потрапляють і до нижчих верств суспільства, таких, як селяни та дрібні міщани. В подальші століття “добрі намиста” стануть асоціюватися саме з селянством, як з найчисельнішим та найконсервативнішим носієм національних традицій. У цей час “добре намисто” вже закріпилось у фольклорі настільки, що стало основним елементом шийних прикрас, згадуваних в музичних і літературних творах. Зокрема, Олекса Воропай у книзі “Звичаї нашого народу” наводить приклади численних пісень, у яких згадуються коралі або “добрі намиста”⁸.

XVIII століття стало продуктивним для розвитку торговельних відносин між Російською імперією, до складу якої увійшли лівобережні українські землі, та країнами Заходу. Правобережні землі, які до 1772 року належали Польщі, були приєднані до Росії після поділів Польщі 1772–1795 років. Варто відзначити відносно спокійну соціально-політичну ситуацію другої половини століття – відсутність масштабних воєнних дій, великих повстань сприяли зростанню добробуту як мешканців міст, так і вільних селян. Пожвавлення міждержавної торгівлі призвело до збільшення іноземних товарів, до яких належали коралі.

Найбільш “продуктивним” у плані накопичення коралів на території України стало XIX століття. Це насамперед пояснюється економічним піднесенням, зростанням добробуту населення і великими

⁷ Нестеровський В.А., Триколенко С.Т. Сучасні корали та їх роль в українській культурній традиції / Нестеровський В.А., Триколенко С.Т. // Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції “Сучасні технології та особливості видобутку, обробки і використання природного каміння”. Київ, 2019. С. 14–18.

⁸ Воропай О. Звичаї нашого народу / Олекса Воропай. – Мюнхен : Українське видавництво, 1958. – 290 с.

поставками, можливими внаслідок розгрому татар та забезпечення таким чином торгових шляхів. Саме в цей період остаточно формуються регіональні традиції носіння коралів. Окрім вже звичного синтезу коралі-бурштин-перли намиста доповнюються скляними намистинами, додатково оздоблюються дукачами, хрестами, кованими намистинами, що у народі називалися “путвицями”. Потужний розвиток образотворчого мистецтва на території України дає нам можливість назвати кілька живописних творів, які зображують власниць коралів. Послугуючись цими портретами можна розглянути особливості носіння коралів, їх поєднання з іншими матеріалами, оздоблення дукачами.

На портреті “Дівчини з Поділля” пензля Василя Тропініна, датованому початком XIX століття, ми бачимо молоду дівчину, шия якої під самим комірцем прикрашена п’ятьма низками невеликих червоних коралів. Варто сказати, що ще у XVIII столітті носіння прикрас регулювалося не лише економічними статками, а й за віковим принципом: дівчатам надівали прості намиста з дерева та кераміки ще у віці 3-4 років. Згідно традиції, першу низку намиста, виготовленого, найчастіше, із дрібних коралів, дарували дівчинці на перший день народження хрещений або хрещена, і саме ця низка вважалася найціннішим оберегом аж до досягнення повноліття. Кожного року низок намиста на шії ставало все більше, а матеріали намиста ставали все дорожчими. Коралі ставали крупнішими, яскравіше забарвленими, доповнювалися срібними і золотими чепрагами, дукачами. До коралів приєднувалися бурштин, баламут, перли й дорогі на той час венеціанські скляні намистини. Дівчата надівали хоча б одну низку щодня, а у святкові дні – весь свій запас намиста. Розкішними вважалися намиста по 25–30 низок, різних за розмірами. Відсутність намиста на шії молодій дівчині або жінки вважалася ознакою жалоби; навіть найбідніші дівчата надівали хоча б кілька низок із дерев’яних намистин, пофарбованих у охристі відтінки, що імітували корали. Після весілля молодиці ще кілька років носили багатий запас намиста, але з віком кількість низок зменшувалася; літні жінки або носили 1-2 низки темного або нейтрального кольору, або ж взагалі відмовлялися від намиста.

Часто носіння прикрас було індикатором якості сімейного життя – “Як якій добре жити, то довше носить намисто”⁹. Запас намиста передавався донькам або хресницям, закріплюючи таким чином традицію дарування оберегів. Дукачі й хрести із срібла та золота також передавалися у спадок, ставали своєрідним запасом на лиху годину. Іноді вони знімалися з основного намиста, іноді – залишалися на ньому. Інший портрет пензля Тропініна “Дівчина-українка у пейзажі” 1820-тих років демонструє коралове намисто, доповнене крупним дукачем. Перед глядачами постає молода дівчина, шию якої вкривають десятки коротких низок коралів з невеликими намистинами. Численні низки із невеликими циліндричними кораловими намистинами прикрашають шию “Дівчини-українки (Подоланки)” пензля В. Тропініна, датованої 1820-тими роками. Всі низки зосереджені біля основи шії, лише частково опускаючись на груди. Посередині намиста розміщено крупний позолочений або бронзовий дукач без банта. Варто згадати, що довжина низок регулювалася на різних територіях по-різному, і багато в чому залежала від значно давнішої традиції – вишивки. Оскільки у вишивані орнаменти влітався потужний сакральний зміст, а також інформація про соціальний стан власниці, їх намагалися розміщувати на видноті. На території Наддніпрянщини й Поділля вишивка вкривала груди й сягала шії, тому низки робили короткими, щоб відкрити орнаментацию сорочки¹⁰. Всі наведені портрети, створені В. Тропініним демонструють принцип носіння численних коротких низок невеликих циліндричних коралових намистин, характерний для територій Поділля. Натомість на територіях Середнього Подніпров’я основні елементи вишивки зосереджені на рукавах, плечі та груди сорочки залишалися відкритими. Тому тут традиція носіння

⁹ Милорадович, Василий Петрович. Житье-бытье лубенского крестьянина [Текст] / В. Милорадович. – Киев : тип. Ун-та св. Владимира АО Н.Т. Корчак-Новицкого, 1904. – [2], 310 с. – Оттиск из журн. “Киевская старина”.

¹⁰ Нестеровський В.А., Триколенко С.Т. Сучасні корали та їх роль в українській культурній традиції / Нестеровський В.А., Триколенко С.Т. // Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції “Сучасні технології та особливості видобутку, обробки і використання природного каміння”. Київ, 2019. С. 14–18.

великої кількості низок намиста різної довжини набула великої популярності. Низки формувалися віялоподібно, щоб при надіванні повністю вкрити груди, сягаючи пояса. Своєрідним індикатором заможності тут була не кількість низок, а розміри, забарвлення та якість намистин. Шматочки коралів могли мати розмір перепелиного яйця, шматочки бурштину – курячого яйця.

Микола Брянський на картині “Дівчина із соняшником” 1862 року зобразив якраз другий принцип носіння намиста – довші низки сягають грудей, коралі надіті разом з низками скляного намиста й бурштину. Зображена на портреті дівчина дуже молода, тому на неї надіта порівняно невелика кількість низок намиста. Подібна манера носіння намиста властива і наступній портретованій – “Оксані”, персонажу ілюстрації до твору М. Гоголя “Ніч перед Різдом” у виконанні Харитона Платонова 1888 року. Шию та груди панянки вкривають численні намиста з різнокольорового скла, коралів й перлин. Коралів тут лише дві низки, більша частина низок – скляні намистини. Посередині намиста підвішений дукач із золотистого металу – позолочений срібний, бронзовий чи латунний. Варто зазначити, що на Полтавщині традиція носіння шийних прикрас вплинула на крій сорочок – горловину збільшили, відкриваючи низки намиста¹¹.

Відомий український художник Іван Соколенко, відомий також за польським ім'ям Ян Засідатель, створив портрети дівчат з Вінниччини, ший яких пишно оздоблені кораловими намистами. Він звертається до популярної тематики портретів селян, передаючи не лише поетизовані романтичні образи щасливих простих людей, а й емоційно-складні, втомлені важкою фізичною працею. Проте, як вже зазначалося, навіть на роботу дівчата надівали намиста, що стали невід'ємним атрибутом національного вбрання. “Українка”, 1870-тих років – молода дівчина, на шию якої надіто чотирнадцять низок яскраво-червоних коралів, а посередині намиста підвішений срібний хрест. “Портрет селянської дівчини” 1892 року представляє аналогічний принцип носіння намиста. Численні низки вкривають

¹¹ Николаева Т.Н. Украинская народная одежда. Среднее Поднепровье / Т.Н. Николаева. – Киев : Наукова думка, 1987. – 247 с.

шию та ключиці, посередині намиста прикріплено хрест. Невелика довжина низок зумовляє його концентрацію довкола основи шиї і ключиць. Розміри намистин коливаються від дрібних до досить крупних, “товщиною з палець”, що свідчить про заможність його власниці. Колір намиста – насичено-червоний, без додавання іншопольорових елементів, за винятком хреста. Слід зауважити, що подібна форма намиста зумовлена традицією крою сорочки: на Вінниччині, як і загалом на Поділлі, жіночі сорочки не мали декольте, а горловина прилягала до шиї і доповнювалася вишитим комірцем. Тому шийні прикраси не мали значної довжини, навіть якщо склалися із багатьох низок. Також регіональною особливістю подільського намиста є увага до одного матеріалу – тут порівняно не часто зустрічаються комбіновані прикраси. Здебільшого носилися саме коралові намиста, доповнені невеликими елементами з металів, проте іноді зустрічаються намиста із баламуту й скляних намистин.

На роботах Миколи Пимоненка, присвячених селянським мотивам, дівчата й молодиці незмінно постають з низками коралів на шиях. Зокрема варто назвати такі картини, як “Свати” 1882 року, “Різдвяні ворожіння” 1888 року, “З базару” 1898 року, “З лісу” 1900 року, “Побачення”, “Весілля в Україні” 1908 року, “Туси, додому” 1911 року, “Сінокіс” 1910-х років, “Суперниці. Біля криниці” 1909 року. Ці картини демонструють буденне носіння коралового намиста, кількість низок якого залежить від добробуту власниці. Невеликі розміри коралових намистин перемішуються із крупними шматочками коралів, доповнюються дукачами, чепрагами, скляними намистинами. Портрет Марії Нестеренко – “Портрет дівчини-українки” 1886 року, дає можливість роздивитися найдрібніші деталі намиста – крупні й менші циліндричні коралові намистини, “колючечки”, скляні та бурштинові намистини, дукачі, хрестик. Тут постає своєрідний синтез селянської і міської моди – традиційне селянське намисто доповнює характерний для міської моди шовковий чокер, на якому підвішано хрестик. Мода на носіння шовкової стрічки або шнурка на шиї активізувалася у Західній Європі в XVIII столітті, у добу рококо. На початку XIX століття ця мода зникла,

проте відродилася у другій половині століття завдяки Александрі Датській¹². Вважається, що назва “чокер” (англ. “choker” – той, що душить) виникла саме у цей період. Друга половина XIX століття стала часом становлення чокара на території Російської імперії, він міцно закріпився серед гардеробу аристократії, а звідти потрапив у міщанське середовище. Як вже зазначалося, українське селянство завжди вирізнялося великою консервативністю, і нові елементи моди приживалися важко й лише за умови синтезу із вже прийнятими традиціями. Саме тому портрет Марії Нестеренко здається нетиповим для селянських портретів. Але це і не дивно – адже Марія Нестеренко була актрисою, яка зображувала селянок лише на сцені. Проте на межі XIX – XX століття чокери починають з’являтися у поєднанні із кораловими намистами і на фотографіях селян, тому можна говорити про його входження у народну традицію. Микола Пимоненко поправу вважається найвидатнішим художником народних мотивів, пензлі якого знайомлять сучасне покоління з побутом й традиціями межі XIX – XX століття. Його творчість висвітлює різні сфери народного життя і дає можливість дійти висновку про широку розповсюдженість коралового намиста в даний історичний період.

Величезний етнографічний матеріал подається у серії акварелей Юрія Глоговського (кінець XVIII – початок XIX століття), що зберігаються у відділі мистецтв Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника. Здебільшого його роботи представляють вбрання селян і міщан Львівської, Тернопільської, Івано-Франківської областей¹³. Велику увагу художник приділив способам носіння окремих компонентів одягу, постаючи перед глядачами не лише як митець, а й як вчений: він чітко передає крій, колорит, фактуру матеріалу, елементи декору і прикраси. Також він доповнював свої малюнки підписами, у яких вказує територію і соціальний стан зображуваних осіб. На

¹² Александра Кароліна Марія Шарлотта Луїза Юлія Датська (1 грудня 1844 р. – 20 листопада 1925 р.), – датська принцеса, дружина Едуарда VII, короля Великої Британії та Ірландії, імператора Індії.

¹³ Кравич Д.П., Стельмашук Г.Г. Український народний одяг XVIII – XIX ст. в акварелях Ю. Глоговського / Д.П. Кравич, Г.Г. Стельмашук. – Київ: Наукова думка, 1988. – 272 с.

багатьох акварелях чітко промальовані намиста, серед яких чимало виключно коралових й комбінованих. Високі комірці західноукраїнських сорочок зумовили принцип носіння намист, подібний до Поділля – багато коротких низок розміщені над грудьми, щільно облягають основу шиї. Намиста доповнюють дукачі із бантами та без, хрестики і чепраги. Короткі примітки автора свідчать про те, що на початку XIX століття на Західній Україні корали коштували дорого, тому їх могли дозволити собі лише заможні селяни і міщани.

Не оминула корали і літературна творчість: зокрема, часто коралі або ж добре намисто, як їх називали, фігурують в народних співанках, де оспівуються як позитивно (символ жіночої вроди й достатку), так і негативно (підкуп дівчини спокусником, журба за втраченою молодістю, бажання помсти). У роботі “Роковий український ярмарок” Івана Нечуй-Левицького згадується безпосередньо історія доставки коралів на українські ярмарки: “Міщанка якась навозить коралів на продаж десь із Почаєва, од австрійської границі. Певно в Почаїв навозять їх з Італії. Проти цієї ятки на пішході сидять молодиці, і кожна держить добре намисто в руках на продаж, неначе вони сидять з червоними букетами в руках”¹⁴. Відомий український етнограф та публіцист Олекса Воропай проводив дослідження вбрання й прикрас українок із різних регіонів, спираючись на історичні й літературні джерела, та цитуючи дослідників межі XIX – XX століття: “За козацьких часів були поширені справжні коралі, а в дочок козацької старшини та шляхти не бракувало й перлів. В описі майна полковника Перехреста в році 1705-му записано біля двох фунтів “жемчугу” – перлів¹⁵. Це крім коралів та всіх інших видів намиста. Тож не дарма, що, згадуючи ті часи, збідніле тепер населення України, каже: “Були коралі та пішли далі, були перли та ся стерли!”. Про коралі часто згадують гуцулки у своїх співаночках: “Ой, вижду я за ворота та

¹⁴ Нечуй-Левицький І. Роковий український ярмарок [Електронний ресурс] / Іван Нечуй-Левицький // ukrlib – Бібліотека української літератури – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2649>.

¹⁵ Воропай О. Звичай нашого народу / Олекса Воропай. – Мюнхен : Українське видавництво, 1958. – 290 с.

ще трохи далі. Питається богацький син, чи маю коралі”. Або: “Було тобі, нихтолице, другій не хвалити, думав тобі на Рахмана коралі купити”. По всій Україні справжні коралі ще й тепер під назвою “Доброго намиста” вважаються великою цінністю. В поезії Т. Шевченка ми часто зустрічаємо згадки про “добре намисто”, як ось: “У доброму намистечку в садочку гуляє..”, або: “Ой, надіну я сережки і добре намисто...”¹⁶. Корали фігурують також у творах Лесі Українки, Марко Вовчок, М. Гоголя та інших.

Проаналізувавши художні та літературні твори, можна дійти висновку, що протягом двох століть надзвичайно дорогий і рідкісний матеріал, привезений з далекої Італії, став широкодоступним та знайшов величезне коло шанувальників серед українського селянства¹⁷.

Чимало зразків коралового намиста ХІХ століття добре збереглися і нині перебувають у складі музейних експозицій. Оглядаючи наявність старовинних коралів у музейних колекціях, варто назвати фонди Національного музею українського народного декоративного мистецтва, Національного центру народної культури – музею Івана Гончара, Черкаського краєзнавчого музею, Музею-заповідника Садиба Попова (с. Василівка), Меморіального музею-садиби гончарської родини Пошивайлів, та ін.

Підсумовуючи розглянутий матеріал, можна зробити висновки про надзвичайну любов українців до коралового намиста, що сформувала своєрідну культурну традицію. Причиною захоплення коралами, радше за все, стала їхня кольорова гамма, яка на території Західної Європи асоціювалася з представниками вищої аристократії та військової еліти. Українська еліта ХVІ – ХVІІ століття прагнула наслідувати західну моду, внаслідок чого корали стали популярними серед заможних людей. Насичені кольори коралів та їхня

¹⁶ Воропай О. Звичаї нашого народу / Олекса Воропай. – Мюнхен : Українське видавництво, 1958. – 290 с.

¹⁷ Нестеровський В.А., Триколенко С.Т. Сучасні корали та їх роль в українській культурній традиції / Нестеровський В.А., Триколенко С.Т. // Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції “Сучасні технології та особливості видобутку, обробки і використання природного каміння”. Київ, 2019. С. 14–18.

специфічна структура спричинили появу численних легенд й забобонів, що напряду асоціювалися з людським здоров'ям. Наступні століття були багатими на історичні події, зміну територіальних меж та соціально-економічних відносин. Корали стають доступнішими, і значно затребуванішими. Відтепер вони виступають не лише легендарним оберегом й індикатором фізичного стану, а й ознакою заможності. У XVIII столітті вони масово потрапляють до найпотужнішого носія народних традицій – селянства, яке і перетворює червоне коралове намисто на символ українського духу. Таким чином, прикраси, що імпортували з далекої Італії через половину Європи не просто прижилися на вітчизняних теренах, а й стали невід'ємним елементом народного вбрання. XIX століття охарактеризоване піднесенням художньої творчості – корали, а саме коралові “добрі” намиста, у які вбрані дівчата і молодиці, постають на живописних полотнах та у літературних творах. На початку XX століття коралові намиста залишалися найпопулярнішою народною прикрасою, про що свідчать фотографії, які стали доступні для широкого загалу в цей період. Трагічні події першої половини XX століття, що спіткали українські землі, на десятиліття змусили вітчизняні традиції переховуватися: народний одяг й прикраси опинилися вглибині скринь, в далеких комірчинах. Проте вогняно-червоні намиста, немов міфічний фенікс, відродилися з небуття, щоб знову сяяти на шиях українок.

2. Корали в сучасному ювелірному мистецтві

Розглядаючи корали в сучасному ювелірному мистецтві, варто виділити два основних художніх напрями, у яких вони використовуються. Перший – вже традиційний напрям нанизування коралових намистин у різні типи колье та браслетів; другий – оформлення дрібних та крупних шматків коралів у металеву чи іншу основу. Обидва напрями користуються великою популярністю, наразі неможливо говорити про перевагу одного з них. Окремо варто назвати різні прикраси, для яких ідеально підходять деякі види коралів, зокрема, *Corallium rubrum*, у перекладі – благородний корал¹⁸.

¹⁸ Зенкевич Л.А. Жизнь животных / Л.А. Зенкевич. – Москва : Просвещение, 1968. С. 290.

Розпочнемо огляд сучасних майстерень, що спеціалізуються на виготовленні традиційних українських намист за старовинними зразками. Першою варто назвати майстерню “Коралі для кралі”, асортимент якої демонструє розмаїття творчих реплік історичних зразків. У рясних намистах сміливо поєднуються сучасні та історичні матеріали; мінерали переплітаються із керамікою, склом, металами. Надиhaючись старовинними фотографіями та картинами, митці створюють унікальні намиста, що розкривають як регіональні особливості українських прикрас, так і абсолютно авторські, ґрунтовані виключно на колористичній гармонії. Коралові намистини зустрічаються як основний композиційний елемент у багатьох намистах та зґардах; їх доповнюють деталі з металів, скляні намистини та елементи з інших мінералів. Досить часто коралові намистини виступають доповненням до виробів з інших матеріалів. Варто відзначити багату тональну палітру коралів, які використовує майстерня. Кольори коливаються від світло-рожевих до чорних, але переважну більшість становлять насичено-рожеві та червоні корали. Форми коралових намистин також різноманітні: здебільшого круглі або циліндричні, проте зустрічаються також гострі – “колючечка” й гілочки. Велике значення має принцип комбiнування коралових намистин із іншими матеріалами. Колорит виробів поділяється на зближений та контрастний. Зближений об’єднує червоні, рожеві та жовтогарячі мінерали, кераміку й скло охристих відтінків, латунні, бронзові та мідні деталі. Контрастний демонструє гармонію переплетіння різних кольорів та тональностей, акцентує ефекти доповнення протилежними за гамою кольорами домінуючих кольорів виробу. Масштаби елементів також підбираються різні – намистини або мають приблизно однакові розміри, або ж принципово відрізняються між собою. Це пояснюється пошуком композиційної рівноваги між структурними елементами, які мають урівноважувати не лише один одного, а й загальну структуру виробу. Також автори відразу продумують загальний образ вбрання власниці виробу: кожне намисто враховує певний розріз декольте. Це своєрідна похідна від вже названих вище регіональних особливостей структури прикрас. Але, на відміну від історичних зразків,

що ґрунтувалися на наявності та рясності вишивки, сучасні зразки орієнтуються на популярні нині форми комірців або розрізів. Тому деякі прикраси майстерні мають значну довжину, а деякі навпаки – фактично огортають шию.

Назвемо кілька прикладів виробів цієї майстерні, проаналізувавши принципи поєднання матеріалів.

Намісто “Червона калина” (2018 р.) поєднує яскраві червоні циліндричні намистини коралів із агатовими, нефритовими намистинами, а також венеціанськими скляними намистинами, українськими керамічними намистинами та авторськими бронзовими чепрагами. Основні кольори виробу – червоний та зелений, переході між ними оформлені коричневатими бронзовими та керамічними елементами. Варто зазначити, що в українській культурі червоний і зелений кольори асоціюються з життям: колір крові – символу життя та колір зелені – символу весни, розквіту, врожаю. Також вони безумовно асоціюються з кольорами калини – листя й плодів.

Темно-оранжеві антикварні коралові намистини циліндричної форми переплелися із крупними антикварними намистинами гранованого бурштину, сучасними агатовими, керамічними й скляними намистинами, авторськими бронзовими чепрагами у намисті “Коралова панна” (2018 р.). Весь колорит виробу обмежений теплою охристо-коричневою гаммою, кожна низка врівноважує попередню за розмірами.

Коралово-перламутровий комплект “Ніжні обійми” (2018 р.) поєднує антикварні флорентійські коралові намистини циліндричної форми із крутими та барочними намистинами перламутру, скляними намистинами й бронзовими чепрагами. Структура виробу передбачає поступове зменшення структурних елементів від нижньої частини до верхньої. Крупні круглі намистини, з яких складається нижня низка змінюються двома низками із менших намистин, найвищі три ряди становлять пропорційно невеликі коралові намистини. Колорит виробу являє собою розтяжку від світло сірих й жовтуватих відтінків нижніх рядів до насичено-оранжевих коралових відтінків.

Невеликі циліндричні намистини із антикварного коралу лососевого кольору поєднуються із крупними намистинами бурштину, серед яких унікальний гранатовий бурштин, скляними й керамічними намистинами та бронзовими деталями в намисті “Коралові роси. Бурштинові цілунки” (2018 р.). Основний колорит виробу – охристо-червоний, проте насиченість червонуватих відтінків підкреслюють дрібні намистини синього і зеленого кольорів. У даному випадку підкреслена роль так званого додаткового кольору (живописний термін, що означає акцентування основних кольорів за допомогою використання в тінях протилежних за гамою відтінків).

Дрібні корали “колючечка” використані в намисті “Кораліки” (2019 р.). Дрібні гострі намистини без будь-яких сторонніх доповнень складають три нижніх ряди, а чотири верхніх сформовані із скляних, керамічних намистин та бронзових чепраг. Центральним композиційним елементом виступає бронзовий дукач із червоними вставками. Одноманітний кораловий колір нижніх рядів ефектно відтіняє різноманітні кольори верхніх рядів, що складаються з синіх, зелених, жовтих та червоних елементів. Таким чином строкатість урівноважена рівним кольором.

Намісто “рясно-красно” (2019 р.) поєднало велику кількість різних за формою насичено-червоних намистин із жовтими й синіми скляними та зеленими нефритовими намистинами, бронзовими чепрагами і підвісками. Основним композиційним елементом є невеликий згардовий хрестик, підвішений посередині верхнього ряду. Від нього радіально розходяться низки намистин, поступово збільшуючись. Таким чином крупні розміри намистин не заважають сприйняття центрального елемента.

У напрямку відтворення історичних форм намист і згард працює майстриня зі Львова Ірина Галушак. Вона поєднує крупні та дрібні коралові намистини, доповнює низки срібними намистинами, дукачами, чепрагами. Також створює унікальні прикраси із бісеру. Розглянемо докладніше декілька її виробів.

Намісто “Корали зі сваргами” виготовлене із обробленого губчатого коралу, елементам з якого було надано круглої форми. Чотири низки мають різну довжину і складаються з різного розміру намистин.

Нижня низка зібрана із найкрупніших намистин, що перемежуються сріблястими намистинами й доповнюються підвісками із зображенням сварги. Тут простежується вплив давньослов'янської язичницької традиції, яка пройшла крізь століття, поєднуючись із християнською символікою. Намисто із польськими срібними монетами 30-х років ХХ століття з зображенням королеви Ядвіги складається з однієї низки крупних призмоподібних коралових намистин, доповнених сріблястими деталями. Такий тип намиста був досить характерним для західних областей, де великий вплив мала польська мода. Багато низок з дрібних коралів могла замінити одна – з крупних шматків, з крупним дукачем й бантом, а іноді – з багатьма дукачами. Таке намисто було своєрідним “запасом” – за необхідності з нього знімали по одній монеті. Коралове намисто із флорином 1879 року виготовлене з циліндричних коралових намистин. Крупні “бочечки” розміщені ближче до центральної частини, менші круглі намистини охоплюють шию ззаду. Так само, як і в попередньо названому прикладі тут використаний західноукраїнський принцип нанизування.

Майстриня зі Звенигородки Надія Паславська створює коралові намиста за старовинними зразками. Вона використовує різні за формами й розмірами намистини, доповнює їх сріблястими намистинами та дукачами. Для її творчості не характерне поєднання коралів із іншими мінералами, виключення становлять скляні намистини. Надзвичайно цікавим є прагнення відтворити старовинні вироби у найменших деталях – Надія використовує аутентичні застібки: деякі її намиста застібаються за допомогою сплетеної з ниток петлі й гудзика. Такі застібки використовувалися для застібання намиста на всій території України, здебільшого так виготовляли порівняно недорогі вироби, для яких не використовували мініатюрні металеві застібки. Традиційне коралове намисто із срібними пугвицями не має застібки взагалі, натомість має зав'язку із сплетеного шнурка. Такий шнурок часто з'являється у виробах майстрині, він також був популярним серед історичних зразків. Навіть дорогі намиста і згарди іноді кріпилися саме таким чином, це давало можливість регулювати довжину.

Розглянемо вироби, що відносяться до другого напрямку – складні ювелірні композиції із використанням дрібних або крупних коралових елементів. Варто згадати, що така тенденція також досить давня, вона прийшла на територію України здебільшого із Австро-Угорщини, проте не набула значного поширення у XIX столітті. Навіть на початку XX століття, коли Європою поширювалися спрямування нового стилю модерн, в Україні корали залишалися атрибутом, що асоціювався з селянськими намистами. Проте кінець XX – початок XXI століття позначилися оновленими художніми пошуками, які залучили до вітчизняного арсеналу ювелірних матеріалів гілки коралів. Тепер митці не обмежуються рожево-червоною гаммою, вони сміливо використовують чорні й білі корали, які не набули популярності в попередні історичні періоди. Зокрема, за версією одного з найавторитетніших у світі моди журналів *Vogue*, корали стали найпопулярнішим трендом в світовому ювелірному мистецтві у 2015 році. До них зверталися такі відомі ювелірні компанії та самостійні митці, як Tosa (Японія), Єлена Вотсі (Греція), Лідія Куртей (Франція)¹⁹.

Розпочнемо огляд сучасних українських майстрів-ювелірів, які використовують корали у своїх виробках із видатного київського ювеліра Віталія Хоменко. Біографія митця розкриває його внесок у розвиток українського ювелірного мистецтва. В 1979 році Віталій Федорович Хоменко став першим художником-ювеліром України, хто отримав дозвіл створювати авторські твори в коштовному металі. До цього часу коштовні метали були привілеєм виключно державних підприємств. Після цього він став ініціатором проведення симпозіумів у власній майстерні, метою яких було дати можливість іншим митцям працювати із коштовними металами, втілюючи свої творчі ідеї²⁰. численних проєктів та виставок, що популяризували авторські майстерні та демонстрували вміння самостійних художників-ювелірів.

¹⁹ Ювелірний тренд: коралли [Електронний ресурс] // *Vogue.ua*. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <https://vogue.ua/article/fashion/yuvelirnyjj-trend-korally5028.html>

²⁰ Удовиченко І. Формування колекції сучасного ювелірного мистецтва: історія та перспективи / Ірина Удовиченко // Науковий вісник Національного музею історії України, / Ірина Удовиченко. – Київ, 2019. – С. 241–255.

У його творчому наробку корали представлені у масштабному виробі, що поєднав гілочки коралів із рубінами та діамантами. Колье із чорними коралами (2000-ні рр.), не має назви, його силует дуже цікавий. Воно ніби сплетене із невеликих гілочок. Матеріали: чорний корал, золото, рубіни, алмази. Сама по собі форма коралів нагадує рослини, тому асоціація із світом флори виникає сама собою. Даний виріб можна потрактувати, як вечірній зимовий ліс – рубіни здаються червоними відблисками на голих почорнілих стовбурах дерев. Подекуди видніються снігові шапки – прозорі білі алмази. Золота основа складається з окремих сегментів, поєднаних між собою й вставками за допомогою дрібних рухомих деталей. Жовте золото підтримує насичений теплий колір рубінів, воно також здається сонячними променями. Колье може асоціюватися і з весняними деревами, які ще позбавлені листя, проте квітнуть білим цвітом.

Наступним необхідно назвати ім'я київського ювеліра Семена Маро, твір якого став першим експонатом, придбаним для колекції сучасного ювелірного мистецтва Музею історичних коштовностей України. Цим твором стала срібна із коралами гривна “Торобина” 1979 року виготовлення²¹.

Структура виробу – класична гривна із купною центральною частиною та звуженими боками, до яких кріпиться вигнутий задній сегмент із застібкою. Центральна частина має численні срібні деталі, які у стилізованій формі передають листки та гілочки горобини. Самі ягоди виготовлено із невеликих коралових намистин криваво-червоного кольору, нанизаних на срібні гвіздки. Центральний елемент – крупний кораловий кабошон. Композиція нагадує вінок із горобини, в якому китиці переплітаються з гілочками і листками, таким чином утворюючи гармонійне поєднання простіший елементів із складнішими. Колорит виробу обмежений двома кольорами – сірим та червоним. У заглибленнях срібної основи додатково використовується чорніння, яке підкреслює глибини. Завдяки цьому

²¹ Удовиченко І. Формування колекції сучасного ювелірного мистецтва: історія та перспективи / Ірина Удовиченко // Науковий вісник Національного музею історії України / Ірина Удовиченко. – Київ, 2019. – С. 241–255.

червоні “ягоди” здаються ще об’ємнішими і виступають на передній план. Прохолодний сірий відтінок срібла зумовлює нейтральність візуального сприйняття крупного центрального сегменту гривни, який виступає лише пасивним тлом для коралових ягід.

Окремо виділяється напрям виготовлення прикрас із коралів в оправках з некоштовних металів та обплетених бісером. Слід назвати кілька прикладів творчих майстерень і самостійних майстрів, які працюють у таких напрямках.

Одеська майстерня творчості “ВоображаріумМ” спеціалізується на виготовленні прикрас методом нанесення гальваніки, а також на створенні прикрас із дроту в техніці Wire Wrap, що у перекладі означає “намотування дроту”. Корали у їхній творчості представлені в колекції перстнів, що виготовлені саме в техніці плетіння з дроту. Митці використали мідний дріт різної товщини, який огортає шматочки коралів необробленої, природної форми. Тенденція використання необроблених форм мінералів набула великої популярності в останні роки. Це пов’язано із переосмисленням ставлення до природних ресурсів та прагненням підкреслити красу мінералів без людського втручання. Для майстерні “ВоображаріумМ” залучення необроблених мінералів досить часто, корали стали чудовими об’єктами для виготовлення перстнів. Оправи нагадують вигнуті стебла в’юнких рослин, що ніби огортають крупні стовбури дерев, із якими асоціюються коралові вставки. Кольорова гамма обмежена охристо-червоними відтінками коралів й мідного дроту. У деяких елементах використано чорніння, яке підкреслює глибини й посилює відчуття об’єму.

Ще одна майстриня, яка працює у техніці плетіння з дроту та використовує у своїх виробках корали – Вікторія Лангова з м. Кам’янське. Вона працює у різних техніках плетіння, інкрустуючи прикраси крупними вставками й дрібними елементами. Розглянемо її сережки “Місяць-Сонце” (2020 р.), виготовлені із латунного та срібного дроту, інкрустовані дрібними кораловими гілочками, бірюзовими, гранатовими й скляними намистинами. Коралові намистини пропорційно невеликі, проте їхня кількість формує композиційну перевагу. Насичено-червоний колір відразу ж виділяє їх на фоні золотистих

і сріблястих ліній оправі. Силуети сережок передають форму кола, у яке вписане стилізоване око із довгими віями. Можна провести змістовну й візуальну паралель із давньоєгипетським Веджатом, або оком Гора – потужним захисним амулетом. У даному випадку можна говорити про поєднання двох сакральних традицій – захисної символіки коралу із давнім образом ока, який перейшов із єгипетської традиції у римську, потім – у середньовічну й залишається актуальним донині.

Майстриня з Черкас Олена Гармаш, відома своїм брендом Pearl Fairy створює оригінальні прикраси у різних техніках, зокрема, плетіння з дроту і нанизування. Серед її творчого набору присутні екземпляри, виготовлені за старовинними зразками, проте переважну більшість становлять прикраси у техніках авторського плетіння із використанням сучасних елементів, зокрема, поєднання із крупними мінералами, шкірою, металевими сегментами та ін.. Розглянемо докладніше її вироби.

Намісто, що складається з семи переплетених між собою низок, поєднує принцип старовинного нанизування із сучасним. Дрібні, неправильної форми шматочки насичено-червоних коралів перемежуються довгим мідним стеклярусом та невеликими мідними циліндричними намистинами. Поєднання коралів із міддю саме по собі не типове для старовинної традиції виготовлення намист, а такий матеріал, як мідний стеклярус взагалі не використовувався для нанизування, лише для вишивки на пупких матеріалах, таких, як шкіра або повсть. Аналогічне поєднання матеріалів представлено у сережках, зіставлених з п'яти сегментів. Червоний колір коралів не має різкого контрасту з охристими відтінками міді, проте окремі металеві елементи додатково зачорнені, штучно зістарені. Чимало багаторівневих намист зіставлені із традиційних циліндричних або круглих намистин, що доповнені крупними гілочками та медальйонами замість дукачів. Осучаснення старовинної традиції присутнє також і в принципі доповнення намистинами з металу – вони пропорційно крупніші за коралові та значно деталізовані. Власне, можна сказати, що радше низка металевих намистин доповнена коралами, ніж навпаки. В кольє з крупним ажурним мідним бантом дрібні

шматочки коралів неправильної форми переплелися з червоними кришталевими намистинами, обрамленими мідними чепрагами. Замість дукача під бантом підвішений крупний шматок гладкого відшліфованого коралу, доповнений невеликими овальними намистинами. Така форма кольє характерна радше для Західної Європи, ніж для Українських земель. Історичні зразки, виготовлені за аналогічним принципом, відсутні. Майстриня сміливо поєднає корали із бірюзою в низці комплектів, доповнюючи мінерали кришталевими намистинами і підвісками. Бірюза не була поширеним матеріалом на території України, оскільки коштувала дуже дорого і не могла знайти розповсюдження серед народної традиції. Проте блакитний колір був досить популярним у прикрасах. Блакитні намистини виготовлялися зі скла, найчастіше їх, як і корали, імпортували з Венеції. У деяких прикрасах присутній вплив татарських виробів – велика кількість дрібних монет, розміщених хаотично на низках із невеликих шматочків коралів. На відміну від дукачів, вони не були “запасом”, основна їхня функція полягала у передзвоні. Звук металевого дзвону в багатьох культурах вважається надійним захистом від нечистої сили, тому дрібні дзвіночки і монети часто прикрашали рухомі частини одягу, аксесуарів й прикрас.

Розглядаючи сучасні ювелірні вироби із коралами, необхідно акцентувати увагу на використанні традиційної кольорової гамми – оранжево-рожево-червоної. Залучення чорних коралів радше є винятком, а білі майже не зустрічаються. Це можна пояснити столітніми традиціями любові до червоного кольору, а також рідкістю чорних й білих коралів на вітчизняному ринку ювелірних матеріалів. Найвідоміші родовища чорних коралів знаходяться біля узбережжя о. Куба та Гавайських островів, де чорний корал Антіпатарія мають статус національного символу та прирівняний до коштовного каменю. Втім, ареал їх розповсюдження досить широкий: вони поширені фактично в усіх океанах, але здебільшого можуть існувати на великих глибинах там, де присутні стрімкі течії. Антіпатарії найсильніше реагують на забруднення оточуючого середовища, що призводить до масових смертей колоній. Внаслідок цього у багатьох державах видобуток чорних коралів заборонений,

а отже, їх ціна стрімко зростає. Білі корали розповсюджені у Японському морі, мають поширену назву “бьянко”. Вони не увійшли до світової скарбниці ювелірних матеріалів, як вважається, через їхню пористу структуру. Проте міцні верхівки “тілок” мають значну твердість, цілком підходять для обробки і виготовлення прикрас. Втім, можна озвучити гіпотезу про те, що білі корали просто не витримують конкуренцію із червоними, які вже міцно закріпилися у ювелірній традиції.

ВИСНОВКИ

Розглянувши складний та поетапний процес становлення коралових прикрас на територіях сучасної України, автор пропонує теорію, яка пояснює їхнє прийняття та виходження у народну традицію. Численні твори образотворчого і літературного мистецтва демонструють значення коралів для народної культури. Сучасне ювелірне мистецтво поділяється на кілька тенденцій, дві основні – виготовлення виробів за старовинними зразками та сучасні за формою ювелірні прикраси, виготовлені із використанням коштовних металів, бісеру, додаткових медальйонів й підвісок. Особливості цих тенденцій якнайкраще розкривають наведені приклади. Еволюція сучасного ювелірного мистецтва триває, даючи плідне підґрунтя для подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бюлов М. Травник – переклад “Hortus Sanitatis” / Микола Бюлов. – Харків : зберігається у бібліотеці Харківського університету, 1534. – 584 с.
2. Воропай О. Звичаї нашого народу / Олекса Воропай. – Мюнхен : Українське видавництво, 1958. – 290 с.
3. Врочинська Г.В. Українські народні жіночі прикраси ХІХ – початку ХХ століть : моногр. / Г.В. Врочинська. – К. : Родовід, 2007. – 232 с
4. Грушевський М.С. Жите економічне, культурне, національне 14–17 віків. Том 6 // Історія України-Руси. – К. : Наукова думка, 1995. – 680 с. – (Пам’ятки історичної думки України)
5. Ефименко Ал.: Южная Русь. Старинная одежда и принадлежности домашнего быта Слабожань. С. Петербург, 1905.

6. Зенкевич Л.А. Жизнь животных / Л.А. Зенкевич. – Москва : Просвещение, 1968. – 577 с. С. 290
7. Кононенко О. Українська міфологія. Символіка / Олексій Кононенко. – Київ : Фоліо, 2017. – 219 с.
8. Крвавич Д.П., Стельмащук Г.Г. Український народний одяг XVIII – XIX ст. в акварелях Ю. Глогівського / Д.П. Крвавич, Г.Г. Стельмащук. – Київ : Наукова думка, 1988. – 272 с.
9. Милорадович, Василий Петрович. Житье-бытье лубенского крестьянина [Текст] / В. Милорадович. – Киев : тип. Ун-та св. Владимира АО Н.Т. Корчак-Новицкого, 1904. – [2], 310 с. – Оттиск из журн. “Киевская старина”.
10. Нестеровський В.А., Триколенко С.Т. Сучасні корали та їх роль в українській культурній традиції / Нестеровський В.А., Триколенко С.Т. // Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції “Сучасні технології та особливості видобутку, обробки і використання природного каміння”. Київ, 2019. С. 14–18
11. Нечуй-Левицький І. Роковий український ярмарок [Електронний ресурс] / Іван Нечуй-Левицький // ukrlib – Бібліотека української літератури – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2649>.
12. Николаева Т.Н. Украинская народная одежда. Среднее Поднепровье / Т.Н. Николаева. – Киев : Наукова думка, 1987. – 247 с.
13. Овідій Публій Назон. Метаморфози / Публій Овідій Назон; пер. з лат. передмова та примітки А. Содомори. – К. : Дніпро, 1985. – 300 с
14. Удовиченко І. Формування колекції сучасного ювелірного мистецтва: історія та перспективи / Ірина Удовиченко // Науковий вісник Національного музею історії України / Ірина Удовиченко. – Київ, 2019. – С. 241–255.
15. Ювелирный тренд: кораллы [Електронний ресурс] // Vogue.ua. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <https://vogue.ua/article/fashion/yuvelirnyj-trend-korally5028.html>.

REFERECES

1. Biulov M. 1534. *Travnyk* [Herbal]. Kharkiv: zberihaietsia u bibliotetsi Kharkivskoho universytetu.
2. Voropai O. 1958. *Zvychai nashoho narodu* [Customs of our people]. Miunkhen : Ukrainske vydavnytstvl.
3. Vrochynska H.V. 2007. *Ukrainski narodni zhinochi prykrasy XIX – pochatku XX stolit* [Ukrainian folk women's jewelry of the XIX – early XX centuries]. Kyiv : Rodovid.

4. Hrushevskiy M.S. 1995. *Zhyttie ekonomichne, kulturne, natsionalne 14–17 vikiv. Tom 6 // Istoriiia Ukrainy-Rusy* [Economic, cultural, national life of 14-17 centuries]. Kyiv : Naukova dumka.
5. Efymenko Al. 1905. *Iuzhnaia Rus. Starynnaia odezhdha y prynadlezhnomy domashneho buta Slabozhan* [Southern Russia. Antique clothes and household accessories Slabozhan]. S. Peterburh.
6. Zenkevych L.A. 1968. *Zhyzn zhyvotnukh* [Life of animals]. Moskva : Prosveshchenye.
7. Kononenko O. 2017. *Ukrainska mifolohiia. Symvolika* [Ukrainian mythology. Symbolics]. Kyiv : Folio.
8. Krvavych D.P., Stelmashchuk H.H. 1988. *Ukrainskyi narodnyi odiah XVIII – XIX st. v akvareliakh Yu. Hlohovskoho* [Ukrainian folk clothing of the XVIII – XIX centuries. in watercolors by Yu. Hlogovsky]. Kyiv : Naukova dumka.
9. Myloradovych, Vasylyi Petrovych. 1904. *Zhyte-bute lubenskoho krestianyna* [Livelihood of the Lubensky peasant]. Kyev : typ. Un-ta sv. Vladymyra AO N.T. Korchak-Novvytskoho.
10. Nesterovskiy V.A., Trykolenko S.T. 2019. *Suchasni koraly ta yikh rol v ukrainskii kulturnii tradytsii* [Modern corals and their role in the Ukrainian cultural tradition]. Zbirnyk materialiv Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii “Suchasni tekhnolohii ta osoblyvosti vydobutku, obrobky i vykorystannia pryrodnoho kaminnia”. Kyiv.
11. Nechui-Levytskyi I. *Rokovy ukrainskyi yarmarok* [Annual Ukrainian fair] [online]. Aviatable at: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2649>.
12. Nykolaeva T.N. 1987. *Ukraynskaia narodnaia odezhdha. Srednee Podneprove* [Ukrainian folk clothing. Middle Dnieper]. Kyev : Naukova dumka.
13. Ovidii Publil Nazon 1985. *Metamorfozy* [Metamorphoses]. Publil Ovidii Nazon; per. z lat. peredmova ta prymitky A.Sodomory. Kyiv : Dnipro.
14. Udovychenko I. 2019. *Formuvannia kolektsii suchasnogo yuvelirnoho mystetstva: istoriia ta perspektyvy* [Formation of a collection of modern jewelry art: history and prospects]. Naukovyi visnyk Natsionalnoho muzeiu istorii Ukrainy. Kyiv.
15. *Iuvelyrnui trend: korallu* [Jewelry trend: corals] [online] // Vogue.ua. – 2015. – Aviatable at: <https://vogue.ua/article/fashion/yuvelirnyj-trend-korally5028.html>.